

Recenzie

ČECH, Tomáš: *Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol*

Brno: Masarykova univerzita, 2011. 255 s.

Všem zájemcům v České a Slovenské republice, zejména profesně zainteresovaným na úseku sociální pedagogiky, se dostává do rukou publikace mladého pedagoga, doc. PhDr. Tomáše Čecha, Ph.D., pracovníka Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně *Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol*.

Publikace vyšla v rámci výzkumného záměru (MSM0021622421) *Škola a zdraví pro 21. století*, podpořená recenzními vyjádřeními prof. PhDr. Petra Ondrejковиče, DrSc. z Univerzity Konstantina Filozofa v Nitre, prof. PhDr. Blahoslava Krause, CSc. z Univerzity Hradec Králové a doc. PhDr. Jiřího Semráda, CSc. z Masarykova ústavu vyšších studií ČVUT Praha.

Autor na 255 stranách předkládá výsledky svého dlouholetého pracovního zaujetí nad otázkami sociálně patologických jevů obecně a projevů násilí na školách zvláště. Obsah knihy se člení na pět kapitol a upozorňuje na problematiku násilí na pracovišti, odhaluje fenomén mobbingu a bossingu, přibližuje výskyt mobbingu na základních školách, všímá si osoby pedagogického pracovníka jako potenciální oběti násilí na pracovišti, přináší přehled forem obrany a prevence proti neduhům interpersonálního jednání. K osvojení adekvátního poznání slouží přehled literatury, seznam tabulek, grafů a schémat, jmenný a věcný rejstřík a přílohy.

Úvodní dvě strany se obrací k událostem českého (zřejmě i slovenského, respektive středoevropského) školství v posledních letech změn výchovně vzdělávacího systému, který reaguje na požadavky současné společnosti. Uvažované aspekty moderní školy jako instituce (demokratická a liberální) se vnímají nejen vůči žákům, ale ke všem aktérům edukačního procesu. Současně upozorňují na vývoj společnosti, charakteristický uvolněním morálky, posunem životních hodnot, snížením autority učitele, zvýšením agresivity žáků a především změnami v klimatu školy, ve vyhroceném prostředí pošramocených mezilidských vztahů.

Mobbing jako ekvivalent šikany na pracovištích se chápe jako projev často dlouhodobého záměrného agresivního jednání s cílem přivodit druhému, spolupracovníkovi, psychickou nebo psychosomatickou újmu. Bossing se vysvětluje jako zářející podoba jednání ze strany vedoucího, nadřízeného zaměstnance, který vědomě přehlíží akceptovatelné principy slušného chování a zajištění příznivých pracovních podmínek vzhledem ke kolegům, ale naopak využívá mocenského postavení k bezbřehému tlaku na oběti.

Pozornost autora se také obrací na přiblížení výzkumného záměru *Škola a zdraví pro 21. století*, řešeného na Pedagogické fakultě MU v Brně v letech 2005-2011, jehož součástí se staly problémy sociálního klimatu a aktuálních vztahů na českých školách. Komplexní vymezení a zmapování problematiky mobbingu se stalo prvořadým cílem, včetně návrhu konkrétních doporučení pro praxi škol z hlediska prevence a řešení závažných otázek.

V první kapitole, nazvané *Násilí na pracovišti – teoretická východiska*, se autor obšírně věnuje přítomnosti násilí v interpersonálním kontaktu, pozornost věnuje vymezení rozdílů mezi agresí a agresivitou, vysvětluje poměr viktimizace k násilnému jednání. Důraz však pokládá na přiblížení chápání erupce násilí na pracovišti, se specifickými atributy ve školním prostředí.

Druhá kapitola, *Fenomén mobbingu a bossingu jako forma násilí na pracovištích*, si detailně všímá posuzovaných projevů závadného chování od odborné terminologie, přes aktuální pojetí, výzkumné aktivity (převážně v zahraničí – pečlivě zpracovaná tabulka přináší kompletní výčet doposud zainteresovaných 13 zemí s celkovým počtem 118 160 respondentů, z toho 5 277 pedagogických pracovníků ve školách různých typů a stupňů), včetně zaznamenání již nezanedbatelného českého a slovenského podílu T. Čecha s D. Kantorem, T. Čecha, K. Zábrodské s P. Kvetoněm, T. Rohn a S. Karikové, S. Karikové s E. Nábělkovou a kol.).

Následující část, nazvaná *Mobbing v prostředí základních škol*, přibližuje poctivě připravený, realizovaný a využitelný celistvý výzkum sledovaného jevu. Autor předkládá cíle, výzkumné otázky a hypotézy, metody a nástroj výzkumu, doplňuje charakteristikou rozsáhlého souboru (více než 1100) respondentů. Deskriptivní analýza získaných výsledků kvantitativního výzkumu na 47 stranách dokumentuje orientaci na povědomí a informovanost o mobbingu, stupeň vnímání závažnosti výskytu mobbingu ve školním prostředí, vlastní zkušenost během učitelské praxe i na aktuálním pracovišti, délku psychického působení agresora, aplikované formy mobbingu, reakce na útoky a strategie obrany, původce násilí, vztahy na pracovišti (klima v kolektivu, kvalita vedoucích pracovníků). Veškeré informace doplňují tabulky, grafy, parciální závěry, shrnutí. V závěrečné pasáži kapitoly lze nalézt induktivní analýzu výsledků a verifikaci hypotéz.

Kapitola čtvrtá, *Učitel jako oběť mobbingu – analýza zkušeností*, přímo navazuje na předchozí kapitolu a nabízí názory ochotných, pouhých 13 „informantů“ (tři muži a deset žen ve věku 27-56 let), kteří projevíli zájem podělit se s osobními zkušenostmi. Autor podobně jako v širším výzkumu přibližuje nejen cíle kvalitativního výzkumu, výzkumné otázky, metody a nástroj výzkumu, charakteristiku vypovídajících. Precizní odhalení podoby kódování a interpretace rozhovorů umožňuje čtenáři plných 69 stran hutného, zajímavého, poutavého textu (což tvoří evidentní vrchol předkládané publi-

kace). Následující ucelená finální interpretace podtrhuje, graficky akcentuje a verbálně dokumentuje dopady mobbingu a bossingu na školách.

Poslední kapitola s názvem *Obrana a prevence mobbingu* naléhavě konstatuje skutečnost, že v České republice nadále přetrvává snížená informovanost o problému, respektive šancích účinné obrany. Naopak vyzdvihuje situaci ve skandinávských zemích, také ve Francii, Německu, Rakousku, Itálii, v relaci s výzkumy a poznatky Heinze Leymanna na konci 20. století. Za zmínku však stojí i upozornění na slovenskou autorku L. Štibranou, která získaná fakta zpřístupnila ostatním zájemcům. Kapitola se také zabývá postavením mobbingu v českém právním systému (Listina základních práv a svobod, Antidiskriminační zákon, Trestní právo, Pracovní právo). Konkrétní informace o možnostech obrany se mimo jiné odvolávají na B. Hubertovou, T. Nováka, P. Beňa a další. Ve sféře primárního předcházení mobbingu se nabízí shrnutí v podobě kvarteta úkolů na státní úrovni a šestice povinností na úrovni škol.

Za zaznamenání stojí uvedených 212 literárních zdrojů, 20 tabulek, 47 grafů, 1 schéma a 8 diagramů, 178 záznamů ve jmenném rejstříku, 99 termínů ve věcném rejstříku, dvě přílohy, včetně závidění hodné „Zákonné normy na Slovensku, vztahující se k mobbingu“ (Zákonník práce 331/2001, Trestný zákon 300/2005, Občanský zákonník 40/0964, platný od 5.3.1964 s účinností od 1.3.2010).

Co uvést na závěr? Kniha doc. Tomáše Čecha *Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol* určitě zaujme každého čtenáře. Po komplexních informacích dychtícímu laikovi poskytne baterii poznatků o projevech i důsledcích devastovaných mezilidských vztahů a eventuelních potížích. Také odborníkovi nejen v pedagogické sféře, přinese sumu stimulů pro aplikaci v praxi každodenní edukativní činnosti na úrovni učitel – žák, pedagog – pedagog (v jakémkoli postavení), vedoucí a řídicí prvek – podřízený spolupracovník.

Také zanícený student učitelských fakult obdrží skvostný materiál pro svědomitou přípravu na náročnou výchovně vzdělávací profesní kariéru. Náklad pouhých 200 výtisků si brzo vyžádá dotisk, protože ohlas o kvalitě publikace se bleskurychle rozšíří.

Mojmír Vážanský

Institut celoživotního vzdělávání Mendelovy univerzity, Brno, ČR